



Végvári Lajos

Domján József műhelyében

Domján József (1907-1992) Kossuth-díjas grafikusművész alkotói életművének kiemelkedő értékű darabjait a 70-es években Sárospataknak adományozta. A Sárospataki Képtár Domján-gyűjteménye 1979-ben nyílt meg a Kazinczy utcai Szinyei-házban; a város abban az évben a művészt díszpolgárrá választotta. A 25 évvel ezelőtti eseményre emlékezve rovatunkat az ő bemutatásának szenteljük. A korabeli katalógus Végvári Lajos által írt szövegének közzétételével egyúttal emlékezünk a régióhoz is kötődő neves művészettörténészre, aki 2004. május 29-én hunyt el Miskolcon.

Domján Józsefet úgy értékeli a nemzetközi szakirodalom, mint a színes grafika technikájának megújítóját. Kérlelhetetlen pontosság, céltudatos kivitelezés és sokféle irányuló gazdag képzelet jellemzik az immár hetvenéves, világhírűvé lett mester tevékenységét.

Nemcsak művészetére jellemző a többféle megközelítés, hanem egész életútjára; regénybe illő, eseményekben gazdag életére, amelynek során az



emberi lét sokféle státusát, lehetőségét valósította meg.

Budapesten született, 1907. március 15-én, sokgyermekes munkáscsaládban. Képzőművészeti készsége korán megnyilvánult, de anyagi lehetőségei nem engedték meg, hogy hajlama szerinti hivatásának éljen. Gyári munkásként dolgozott, közben egyetemi tanulmányokat folytatott. 1928-ban



Zempléni Múzsa

Bécsbe utazott, tanulmányozta a múzeumokat, s azzal a gondolattal foglalkozott, hogy beiratkozik az ottani művészeti főiskolára. Apja halála azonban hazaszólitotta, s az ő vállára nehezedett a család anyagi bázisának megteremtése. Bányászként dolgozott, de a gazdasági világválság idején, mint annyi más munkást, őt is elbocsátották. A szerencsétlen esemény új tettek-re ösztökélte, gyalogosan nekivágott a világnak, bebarangolta Itáliát, Svájcot, Német- és Franciaországot, s mindenütt alaposan megismerte a művészeti múzeumokat. Közel 20000 kilométernyi gyalogút után visszatért Magyarországra. Modern remeteként a Bakony erdejébe vette be magát, s kizárólag az erdő termékeivel táplálkozott. Egy közeli kolostor szerzetesei vették pártfogásukba, és állást adtak neki. A következő évben visszakerült Budapestre, majd beiratkozott a Képzőművészeti Főiskolára. 28 éves volt ekkor, és hét év után, 1942-ben rajztanári oklevelet szerzett. Főiskolai tanulmányai idején érte el első sikerét, 1936-ban elnyerte a Nemzeti Szalon díját. Hamarosan ismert portréfestővé vált, de nem ennek a műfajnak a művelését tartotta életcéljának. Absztrakt festményekkel kísérletezett, és sikeresen szerepelt az ún. „spiritualista” művészek kiállításán. Domján Józsefet sok szál köti megénkhez, 1940-ben több hónapot

töltött a Képzőművészeti Főiskola miskolci művésztelepén, itt ismerkedett meg jövőendő feleségével. Később több ízben is dolgozott a Művészeti Alap sárospataki alkotóházában. Ennek emlékezetére tért vissza a világhírű művész ebbe a városba, s nagy értékű grafikai gyűjteményét a Sárospataki Képtárnak ajánlódokozta.

Visszatérve művészetének kezdeti éve-éhez, nem szabad említés nélkül hagyni, hogy 1942-ben elnyerte a fiatal művészek egyik legnagyobb kitüntetését, a Nemes Marcell-díjat. Ebben az évben a nagybányai művésztelepen is dolgozott, majd katonai szolgálatra hívták be. Megsebesült, de alkotó kedve nem csappant. A felszabadulás után részt vett az anyagi és a szellemi újjáépítésben. 1948-ban volt első nemzetközi sikere, Stockholmban és Malmöben. 1950 táján stílusa megváltozott: az akkori kultúrpolitika hatására figurális kompozíciókat készített. Az egyébként dogmatikusnak ismert művelődéspolitikai elképzelések nem váltak Domján hátrányára, a szûklátókörű megkötöttségeket legyőzendő, erőinek eddig nem ismert koncentrációjára kényszerült. Így jöttek létre kitűnő figurális sorozatai, a „Budai Nagy Antal”, a „Kádár Kata”, valamint a „Spartacus” széria.

Mesterségében egyre tökéletesedve létrehozta a „Virágok” című sorozatát, amely a Medimpex naptárának illusztr-



2004. tél

50



Zempléni Múzsza

rációjaként bejárta az egész világot, s méltó feltűnést keltett. Sikereinek sorozata tovább folytatódott. 1952-ben Luganóban, majd Kínában, Mongóliában és Nyugat-Európában szerepelt. Különösen emlékezetes a fametszet öshazájában, Kínában kapott elismerés; a legnagyobb művésznak kijáró tisztelettel vették körül. 1955-ben Munkácsydíjjal, a következő évben Kossuth-díjjal tüntették ki. 1956 októberében Genfben rendezett kiállítása a nyugati világ érdeklődését is felkeltette. Ekkor Svájcban telepedett le, majd az USA-ba költözött. Jelenleg New Yorkban él, nemcsak művészetét, de kitűnően megépített műtermét is számos publikáció ismerteti.

Az utolsó másfél évtizedben művészte kissé módosult. Nem tagadta meg a figuralitást, de az ember és a világ ábrázolásának nagy feladatához a magyar népművészetet is segítségül hívta. A népi faragások, díszítések precíz előadásmódja és bonyolult mintázata egyaránt léptékké vált számára. A grafikai dúcok mesteri szépsége, gondos kivitelezése, a nyomás tisztasága, a motívumok sokat sejtető gazdagsága mind részesei annak, hogy Domján Józsefet ma a többszínű grafikai technika legnagyobb mesterének, – e hanyatlónak ítélt technika – megújítójának tartják szerte a világon. Idegenben élve sem feledte szülőhazáját. Számos mű-

vének keletkezési helyét, Sárospatakot különös szeretettel őrzi emlékezetében. Így történt, hogy a mester a nagy múltú városnak ajándékozta életművének kiemelkedő darabjait. Ezzel a gesztusával Sárospatak művészeti jelentőségét emelte. A Sárospataki Városi Tanács Domján József kiállításának mellő helyet biztosított, renováltatta és kiállításra alkalmassá tette az ún. Szinyei-házat, melyet a jövőben a magyar grafikai művészet egyik fontos intézményének kell tekintenünk.

(Végvári Lajos: Domján József kiállítása. Sárospataki Képtár, kiadja: Sárospatak Városi Tanács V.B. Művelődésügyi Osztálya – Sárospataki Képtár, 1979.)

Domján József később egyéni kiállításon szerepelt Miskolcon (1981), a Várszínház Galériában (1982) és a Magyar Nemzeti Galériában (1987). 1987-ben megkapta a Magyar Népköztársaság Csillagrendje kitüntetését, amely az Egyesült Államokban élő művész számára a szülőhaza harminc év utáni ismételt megbecsülését jelentette. Domján József 1992. november 25-én hunyt el New Yorkban. Műveit a Sárospataki Képtár mellett a Metropolitan Museum és a Magyar Nemzeti Galéria őrzi. (A szerk.)



m ű v é s z p o r t r é

Zempléni Múzsza



2004. tél

52



m ű v é s z p o r t r é

Zempléni Múzsza



53

2004. tél



m ű v é s z p o r t r é

Zempléni Múzsza



2004. tél

54





m ű v é s z p o r t r é

Zempléni Múzsza



55

2004. tél



Zempléni Múzsza



2004. tél

56





m ű v é s z p o r t r é

Zempléni Múzsza



57

2004. tél